

6. Общая психодиагностика / Под ред. А. А. Бодалёва, В. В. Столина. – М. : Издательство МГУ, 1987. – 304 с.
7. Петренко В.Ф. Основы психосемантики/ В.Ф.Петренко. – СПб.: «Питер», 2005. – 480 с.
8. Почепцов Г. Тенденції посилення ролі іміджу в рамках виборчої компанії /Г. Почепцов/ Проблеми політичної психології. – К., 1997. – С. 355–356.
9. Соснюк О.П., Соснюк Є.О. Особливості сприймання підлітками різних типів соціальної реклами/ О.П.Соснюк, Є.О.Соснюк // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. Вип.19 – К.:Логос, 2013. – С.176–183.
10. Фролов П. Методичні засоби вивчення іміджу політичних лідерів /П.Фролов// Наукові студії з політичної психології. –К., 1995. – С. 86–92.

Отримано 03.05.2015 р.

УДК 159. 954

Фомічова В.М.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, кандидат психологічних наук, доцент

УЯВЛЕННЯ МОЛОДІ ПРО ЧИННИКИ ЩАСЛИВОГО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ

У статті представлений аналіз уявлень сучасної молоді щодо можливостей створити в майбутньому щасливу родину. Характеризуються особливості поглядів, підходів та мотивації юнаків, на підставі чого вони прагнуть знайти свого майбутнього шлюбного партнера. Означаються виміри та рівні готовності молоді до подальшого сімейного життя.

Ключові слова: соціальні уявлення, потреба у спілкуванні, стратегії вирішення конфліктів, готовність до створення шлюбу, уявлення про модель сім'ї

В статті аналізуються представлення сучасної молоді щодо можливостей створення в майбутньому щасливої родини. Характеризуються особливості поглядів, підходів та мотивації юнаків, на основі чого вони прагнуть знайти свого майбутнього шлюбного партнера. Показані параметри та рівні готовності молоді до подальшого сімейного життя.

Ключевые слова: социальные представления, потребность в общении, стратегия решения конфликтов, готовность создания брака, представления о модели семьи

The article presents analysis of representations of modern youth about opportunities to create a happy family in the future. There are features of opinions, approaches and motivation of young people characterized, on the basis of what they seek for their future marriage partner. In the article are levels and rates of readiness of youth to further family life defined.

Keywords: social representations, need for communication, strategies for conflict resolution, readiness to marriage, perception of family model

Актуальність теми дослідження. Зрозуміло, що немає необхідності особливо підкреслювати важливість означеної тематики: питання «старе як світ». Будь-хто, в будь-якому суспільстві, за будь-яким устроєм хоче мати злагоду та

° © Фомічова В.М., 2015 р.

комфорт хоча б на рівні власної родини. Але соціальні, культурні, політичні, економічні, релігійні чинники, тощо диктують свої критерії щодо підходів до влаштування особистого життя. Люди вступають до шлюбу, щоб бути щасливими. Чомусь, у багатьох це не виходить. Можливо, це відбувається тому, що у чоловіків і у жінок є розбіжності у змісті психологічної готовності до шлюбу, що полягають у відмінностях ціннісних орієнтацій, шлюбної мотивації, уявленнях про подружню ієрархію, в подружніх установках і очікуваннях та в уявленнях про подружні стосунки. Адже, кожен з партнерів, розглядає свої обов'язки та права у шлюбі (як жінка та чоловік), дещо по-різному.

Мета дослідження полягає у вивченні уявлень сучасної молоді відносно щасливого шлюбу.

Відразу, необхідно поставити питання щодо різниці між уявленнями та соціальними уявленнями (С.Московічі). Уявлення, що формуються по відношенню до фізичного об'єкту – проходить свій процес, з відповідним результатом, де головним критерієм є адекватність образу до стимулу. Соціальні уявлення – є результатом спілкування та взаємодії з іншими людьми, по відношенню, як правило, до соціальних об'єктів, фактів, явищ. Цей результат стає основою суджень особистості і підставою для наступних висновків та регуляторів відповідної соціальної поведінки. Звідси, майбутні шлюбні партнери мають для себе відповісти на питання: кого вони вбачають в якості бажаного партнера? Вони шукають друга, чоловіка(дружину), коханця (коханку), людину, з яким я хочу виховувати дітей, людину, яка здатна забезпечити грошима моє існування. Ідеал – «все в одному обличчі», але, на жаль, життя примушує обирати певні позиції.

Сучасне заміжжя висуває більш складні вимоги до особистісної взаємодії членів сім'ї. Воно не підноситься подружжю в готовому, покращеному вигляді, а задається їм як завдання, яке вимагає великих особистісних зусиль, готовності та здатності робити ці зусилля.

Існує буденна думка, що молода людина з досягненням певного віку вже повністю готова до створення сім'ї. Але обумовленість змін сім'ї культурно-історичною динамікою суспільних відносин не тільки не виключає, але й передбачає необхідність спеціальної підготовки покоління, що підростає, до життя в сім'ї.

Кожна молода людина зрештою вирішує проблему власної оцінки свого існування. У період юнацького віку відбувається рефлексія власного життєвого шляху, з'являється потреба реалізувати себе, тобто стати людиною, яка зробила сама себе.

Складнощі та протиріччя життя актуалізують, в даному віці, проблему вибору та вміння активно шукати сенс свого життя. Юнаки мають відкритіший та смілівіший погляд на світ, включаючи проблему морально-етичного характеру. Переважна більшість представників даного віку трактують принцип справедливості таким чином: «Від кожного по можливості, кожному – за його справами та реальним внеском у загальний добробут людей». [2, с.124]

Світоглядні позиції в юності будуються на інтелектуальному розвитку, інтересі до особистості, рефлексії, що веде до формування власних переконань. Старшокласники, пізнаючи світ, повертаються до власного «я», вирішуючи світоглядне питання: «А що я знаю у цьому світі?». Вони шукають відповіді на всі питання; вони категоричні в своїх поглядах, що свідчить про максималізм.

Картина світу в юності може бути матеріалістичною чи ідеалістичною, релігійною чи науковою. Безумовно, стаючи дорослішою, молода людина буде повертатися до світоглядних проблем, але вже на вищому рівні. [1, с. 265] Для світогляду старшокласників характерне усвідомлення соціальної перспективи, яка виявляється в діалектиці минулого-теперішнього-майбутнього «я». Критичність до минулого дитинства супроводжується відносно високою самооцінкою та спрямованістю життєвих перспектив на майбутнє. Таким чином, у ранньому юнацькому віці, у порівнянні з підлітковим, відбувається часткова гармонізація особистості, її подальше становлення.

Для юності характерна вікова інтровертованість, коли самостійність має можливість реалізувати здібності. Ця особливість юнацького віку має відмінність від усамітнення дорослих. Дорослі на одинці відкидають ті ролі, які вони грають у житті, стають самими собою. Юнаки, навпаки, наодинці програють ролі, які їм не доступні в реальному житті. Але моральна самотність, як вважає Е.Фромм, так само важко переноситься, як і фізична; більше того, фізична самотність стає нестерпною лише в тому випадку, якщо веде за собою і моральну самотність. При становленні гарних особистісних контактів з людьми у юнаків самотність швидко зникає.

Таким чином, молодь, опинившись на порозі дорослості, спрямована у майбутнє. Реалізація основних потреб цього віку призводить до відносної стабілізації особистості, формування «я-концепції», світогляду. Центральним новоутворенням стає самовизначення – професійне та особистісне. Саме в період юності виявляється свідоме позитивне ставлення до навчання. Все це дає можливість в цей віковий період здійснювати пошуки сенсу життя.

У цей час однією з актуальних сторін постає проблема статевого виховання, де метою є формування готовності до створення родини у юнаків. Юнаків сьогодні хвилюють складні проблеми організації родини, вибору шлюбного партнера, мікроклімат у родині, причини розлучень, проблеми психологічної і сексуальної сумісності, планування родини, керування сексуальними інстинктами.

Готовність до створення родини – це, насамперед готовність моральна. Вона полягає в тому, що кожний юнак повинен у своїй свідомості сформувати моральний ідеал родини, розуміння її цінності й необхідності.

Дана якість – готовність до створення сім'ї – проявляється у юнаків у їхніх взаєминах з протилежною статтю, в їх уяві про ступінь збігу ними повинні бути чоловік і дружина, що входить в коло їх сімейних обов'язків, тобто від того, наскільки співпадають соціальні рольові уявлення юнаків протилежної статі один про одного.

Аналіз численних досліджень з даної проблеми приводить до висновку, що однією з найважливіших задач при формуванні у юнаків готовності до створення родини є розвиток у них комунікативних якостей. Комунікативні властивості особистості, її здатність до емоційного співпереживання й щиросердної відкритості багато в чому залежить від дружніх відносин з особами протилежної статі.

Рівень відсутності комунікативної готовності до створення родини простежується частіше у дітей, в яких – або відхилення, як у фізичному, так і в розумовому розвитку. У таких юнаків відсутня потреба в міжособистісному спілкуванні. Їх, як правило, не цікавить їх зовнішній вигляд. Діти, що перебувають

на цьому рівні, звичайно замкнуті, сором'язливі, спокійні, байдужі до навколишнього. Вони мають деякі комплекси. Такі юнаки, в основному, не мають друзів або подруг. Вони не можуть спілкуватися не тільки зі своїми однолітками, але й зі старшими людьми. Ці юнаки не цікавляться проблемами статі.

Юнаки, що перебувають на рівні початку прояву комунікативної готовності до створення родини, як правило, здатні ефективно спілкуватися з представниками протилежної статі свого віку. Але іноді бувають періоди замкненості. Деякі з таких юнаків можуть спілкуватися й з юнаками старшого віку. Час від часу в розглянутих на даному рівні дітей виникають протиріччя в їх поведінці й спілкуванні з навколишніми. Вони можуть скривдити (фізично), образити (словесно) представників прилежної статі. Найчастіше в основі цієї агресивної поведінки лежить небайдуже ставлення до осіб протилежної статі. І така «агресія» для юнаків найбільш доступний спосіб звернення на себе уваги, нормальна форма сексуальної поведінки для даного віку. Такі діти, як правило, енергійні, розкуті у своєму спілкуванні й поведінці.

У юнаків уже сформованого рівня комунікативної готовності відсутні будь-які проблеми в спілкуванні з однолітками, друзями і подругами. Такі юнаки проявляють симпатію до представників протилежної статі, виявляють знаки уваги стосовно них. Ці діти майже завжди користуються визнанням серед своїх однолітків. Вони завжди акуратні й охайні зовні. Юнаки, як правило, самостійні й урівноважені.

Відповідні дослідження свідчать, що уявлення про майбутнє сімейне життя стихійно формується в самій сім'ї – або як прагнення до повторення, або як прагнення зробити все по-іншому. Виявлена певна споживацька тенденція підлітків і юнаків щодо іншої людини, негативне ставлення до турботи про того, хто поряд (майбутнє подружжя), зокрема що стосується найменш привабливої сторони - домашніх обов'язків. У цьому зв'язку дуже небезпечне формування уявлень про модель сім'ї, яка спрямована лише на задоволення власних потреб. Тому так важливо в системі підготовки юнацтва до сімейного життя розвивати відповідальність не лише за дітей, а й чоловіка і дружини одне про одного [3, с. 85].

Виділяються два види сімейного колективу – господарсько-побутова і дозвільна. Прилучаючись до першого, юнак проймається інтересами сім'ї, в нього формуються уявлення про норми родинних взаємин. Але необхідна і його орієнтація на справедливий розподіл сімейних обов'язків між чоловіком і жінкою (бо саме ця сфера найчастіше буває конфліктною в сучасній сім'ї), а не жорстокий – на чоловічі і жіночі ролі. Тобто хлопчик і дівчинка повинні вміти виконувати будь-яку роботу, і, що головне, у них мають бути виховані почуття відповідальності, турботливості, готовності прийти на допомогу.

Спільне проведення вільного часу батьками й дітьми сприяє вихованню розумних потреб (прилучення до культурних цінностей, спорту, любительських занять). Дорослі можуть навчити менших раціонально відпочивати, берегти хвилину. Це сприяє також створенню емоційних зв'язків між батьками і дітьми. Психологічна готовність проводити вільний час разом, прагнення ділити радість з членами сім'ї – один з важливих моментів виховання відповідальності, підготовки до майбутнього сімейного життя. На жаль, і в цьому плані батьки не повністю використовують великі можливості спільного дозвілля.

Поряд із розв'язанням загального завдання морального виховання тільки в сім'ї забезпечити вироблення особливої системи уявлень дитини про себе як про істоту певної статі, що включають специфічні для хлопчиків і дівчаток потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, відносини з представниками іншої статі та відповідні форми поведінки.

Дослідники виявляють залежність морального розвитку дитини від типу сімей: в атмосфері грубощів, скандалів, аморальної поведінки формуються агресивність, жорстокість, зневага до гідності у особистості. У зовні благополучній сім'ї, де процвітають споживацтво і бездуховність, гіпертрофуються матеріальні, «престижні» потреби. Там, де втрачені емоційні зв'язки з дитиною, притуплений розвиток моральних почуттів. Такі молоді люди часто не готові до створення власної повноцінної сім'ї, виховання дітей [4. с. 53].

В даному контексті є цікаві висновки, які наводить Крупник І.Р. в своєму дисертаційному дослідженні, Так, аналізуючи особливості уявлень дітей трудових мігрантів про майбутнє сімейне життя автор вказує, що соціально-психологічні особливості обізнаності дітей про сімейне життя стосуються, насамперед, уявлень про майбутню сім'ю взагалі. У порівнянні з дітьми з повних функціональних родин, образ майбутньої сім'ї у дітей трудових мігрантів інфантильний, не цільний та суперечливий в аспекті ставлення до появи та догляду за дітьми. Неконгруентність уявлень стосується обов'язковості появи дітей у родині при одночасному знеціненні важливості їх ролі. Образ сучасної жінки в уявленнях дітей з дистантних сімей недостатньо жіночний та позитивний. Респонденти даної вибірки проявляють схильність до егалітарного устрою родини при одночасному наданні переваги у вихованні дитини патріархальній моделі сім'ї.

Крім того, Крупник І.В. вказує що, соціально-психологічні особливості ставлення до власної майбутньої родини позначаються на рівні превентивної задоволеності шлюбом. Так, існують протиріччя між бажанням раннього початку подружнього життя (тобто бажаності шлюбу) та порівняно невисокою превентивною задоволеністю ним. Респонденти з родин трудових мігрантів мають бажання вступити у шлюб раніше, ніж підлітки з порівнюваних вибірок, що може свідчити про несприятливу психологічну ситуацію у батьківській родині, яку респонденти прагнуть змінити шляхом створення своєї сім'ї. При цьому рівень превентивної задоволеності майбутнім шлюбом вказує на невпевненість в успішності подружнього життя. Доведено, що епізодична сімейна депривація негативно впливає на позитивне сприймання образу майбутньої сім'ї, у респондентів спостерігається байдуже ставлення до своїх нащадків, яке проявляється у негативному відношенні до догляду за дитиною та її вихованням. Бажаність майбутньої родини та успішність батьківства пов'язані з фінансовим аспектом. Для дітей заробітчани особливо неприйнятна ситуація розлучення [5]

Також привертають увагу висновки дипломного дослідження Нестеренко О.М. В даному дослідженні брали участь юнаки (хлопці та дівчата) на предмет психологічної готовності до вступу в сімейні відносини. У дослідження приймали участь 25 юнаків та дівчат. Вік респондентів варіюється від 17 до 25 років. Всі вони навчаються в НПУ ім. М.П. Драгоманова та КНУ імені Тараса Шевченка.

Автором використовувались методика діагностики особистості на мотивацію успіху Т. Елерса, методика виміру мотивації досягнення А.Мехрабіана

адаптована М.Ш. Магомед-Еміновим, методика вивчення потреби у спілкуванні розроблена Ю.М. Орловим, тест-карта діагностики готовності до сімейного життя І.Ф.Юнда.

Діагностика мотивації на успіх за допомогою теста-опитувальника Т.Едлерса показала, що переважна більшість досліджуваних має середній рівень розвитку мотивації на успіх, тобто 52%. З них 39 % складають юнаки і 61% - дівчата. Так як досліджувані мають середній рівень мотивації на успіх, вони надають перевагу середньому рівню ризику. Тобто вони більш психологічного готові до ризику. Методика Т.Едлерса показала, що 40 % досліджуваних високо вмотивовані на успіх. З них 40 % юнаків, і 60 % дівчат. Ці досліджувані менш готові до ризику і разом з тим надають перевагу більшому ризику у досягненні мети. І лише 8 % досліджуваних мають низький рівень мотивації на успіх, що говорить, що вони не вмотивовані на його досягнення у особистих стосунках. Можна зробити висновок, що більшість досліджуваних середньо або високо вмотивовані на досягнення успіху у особистих стосунках, що свідчить про вмотивованість на подолання конфліктних ситуацій, які можуть виникнути.

Дослідження мотивації успіху і мотивації уникнення невдачі за допомогою тесту-опитувальника модифікованого М.Ш. Магомед-Еміновим показав, що у 88 % досліджуваних переважає тенденція уникнення невдачі. З них 31 % складають юнаки і 68 % складають дівчата. І лише 12 % досліджуваних спрямовані на успіх і ця тенденція переважає. З даними дослідження можна зробити висновок, що більшість респондентів не тільки вмотивовані на уникнення невдачі, а й при вирішенні важливих питань або конфліктних ситуацій несвідомо налаштовані на негативний результат, у досліджуваних присутня прихована тривога щодо недосягнення поставленої цілі. Навіть, якщо досліджувані вмотивовані на успіх, негативна несвідомо установка може суттєво впливати на кінцевий результат, що може внести свої корективи у особисті стосунки.

Дослідження потреби у спілкуванні з використанням тесту-опитувальника розробленого Ю.М. Орловим показало, що 32 % досліджуваних мають низький рівень потреби у спілкуванні. З них 100 % складають юнаки. Це можна пояснити тим, що за природою чоловіки не схильні багато говорити. Але така низька потреба у спілкуванні може призвести до непорозумінні, нерозуміння одним одного і нездатності вирішити конфліктні ситуації, що може призвести до розриву стосунків. Разом з тим дослідження показало, що 60 % досліджуваних мають середній розвитку потреби у спілкуванні. З них 40 % складають юнаки і 60 % складають дівчата. І лише 8 % досліджуваних мають високий рівень потреби у спілкуванні. Можна припустити, що такі результати свідчать про те, що більшість досліджуваних не мають належних навичок ефективного спілкування або не вмотивовані на ефективне спілкування. Відсутність належного спілкування може призвести до нерозуміння одним одного, неможливості вирішення конфліктів.

Дослідження готовності юнаків виконувати сімейні функції: створення позитивного сімейного фону, підтримка доброзичливих та теплих стосунків з родичами, виховування дітей, інтимне життя подружжя, налагодження здорового сімейно-побутового режиму проводилось з використанням тест-карти готовності до шлюбу І.Ф.Юнда. з отриманих результатів можна зробити висновок, що частина досліджуваних має достатній рівень готовності до подружнього життя – 52%, а друга частина – 48 % - має задовільний рівень. Достатній рівень не

виражає повної готовності до шлюбу, яка включає мотиви досягнення цілі, потреби у спілкуванні, правову обізнаність, готовність виконувати сімейні ролі та вирішувати конфліктні ситуації. Достатній рівень дає змогу розпочати особисті стосунки, які в подальшому розвиватимуть особистість і підвищуватимуть рівень готовності до вступу в шлюб. Ми можемо сказати, що жоден досліджуваний не готовий до створення сім'ї та вступу в шлюб.

Висновки: доведено, що існують рівні психологічної готовності до шлюбу на різних етапах періоду дорослості, які визначаються мірою сформованості і структурної організацією її компонентів: Так, високий рівень психологічної готовності до шлюбу характеризується достатньою мірою сформованості всіх компонентів. Ведучими компонентами є уявлення про подружнє ієрархії і подружніх стосунках. На даному рівні сформованості готовності до шлюбу має місце наступна ієрархія компонентів: уявлення про подружнє ієрархії, подружніх стосунках, ціннісні орієнтації, шлюбна мотивація, подружні установки і очікування. Середній рівень психологічної готовності до шлюбу характеризується високим ступенем сформованості таких компонентів як шлюбна мотивація, подружні установки і очікування, середнім ступенем сформованості ціннісних орієнтацій і низьким ступенем сформованості таких компонентів як представлення про подружню ієрархії і подружніх стосунках. На даному рівні ієрархія компонентів наступна: шлюбна мотивація, подружні установки і очікування, уявлення про подружнє ієрархії, подружніх стосунках і ціннісні орієнтації. Низький рівень психологічної готовності до шлюбу характеризується середнім ступенем сформованості ціннісних орієнтацій і низьким ступенем сформованості таких компонентів як шлюбна мотивація, уявлення про подружнє ієрархії, подружні установки і очікування, уявлення про подружні стосунки. На даному рівні ієрархія компонентів наступна: шлюбна мотивація, подружні установки і очікування, ціннісні орієнтації, уявлення про подружні стосунки і подружнього ієрархії;

Використовуючи дані методики можна отримати уявлення про рівень психологічної готовності юнаків до шлюбу. Високі показники за всіма методиками показують психологічну готовність до сімейного життя, низькі – про низький рівень або відсутність психологічної готовності до шлюбу у досліджуваних.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г.С., Возрастная психология / Г.С. Абрамова . - Учеб. пособие для студентов вузов – 4-е изд. стереотипное. – М., Изд. центр «Академия» 1999. – 672 с.
2. Малярова, Н. В. Мотивация брака и прогноз психологического вмешательства. /Малярова Н.В.: Текст.: Семья и личность. Тезисы докладов Под ред. А.А. Бодалева.-М., 1981, с. 124-135.
3. Калмыкова Е.С. Психологические проблемы первых лет супружеской жизни/ Е.С. Калмыкова //Вопр. психологии – 1983- №3,- с. 83-89.
4. Говорун Т.В., Кікенеджі О.М. Гендерна психологія/ Т.В. Говорун, О.М. Кікенеджі, - К., «Академія» -2004, с. 307.
5. Крупник І.Р. Особливості уявлення дітей трудових мігрантів про майбутнє сімейне життя // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. – Київ – 2015. – 20 с.

Отримано 15.05.2015 р.